

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мая Йорданова Стоименова-Попова, дм

Относно: представения от д-р Петранка Георгиева Чумпалова, дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Психиатрия“, професионално направление 7.1 „Медицина“, област висше образование 7. Здравеопазване и спорт на тема:

„Клинико – епидемиологични проучвания на коморбидни шизофрени разстройства при пациенти със злоупотреба и зависимост с психоактивни вещества“

Научен ръководител: доц. д-р Пепа Димитрова, дм, член на НЖ

Научни консултанти: доц. д-р М.Стоименова, дм и доц. д-р Р.Стойчев, дм

Настоящото становище представям в качеството си на член на Научното жури, назначено със Заповед № 2163 от 13.10.2015 г. на Ректора на Медицински университет – Плевен, въз основа на решение на Катедрен съвет с Протокол № 17/ 22.06.2015г., утвърдено от Факултетния съвет на Медицински факултет (Протокол № 17/23.09.2015г.) за оценяване на дисертационния труд на д-р Петранка Георгиева Чумпалова – задочен докторант към Катедра „Психиатрия и медицинска психология“ на МУ – Плевен.

По процедура са изпълнени всички изисквания на ЗРАСРБ, ПРАСРБ и ППРАЗ на МУ-Плевен. За изготвяне на становището своевременно ми бяха предоставени по един екземпляр от дисертационния труд и автореферата на докторанта, списък с публикации по темата, автобиография и копия от всички изискуеми документи.

Биографични данни и професионално развитие

Д-р Петранка Георгиева Чумпалова е родена през 1983 година в гр. Павликени. Завършва средно образование в Математическа гимназия гр. Плевен и висше, магистър по медицина - през 2008 г. в МУ – гр. Плевен. От м. февруари 2009 г. работи като лекар-специализант във Втора психиатрична клиника (жени) към УМБАЛ „Д-р Георги Странски“ ЕАД – гр. Плевен и придобива специалност по психиатрия през 2013г. От 2010 г. е асистент и задочен докторант към Катедра „Психиатрия и медицинска психология“ на МУ – Плевен. Като асистент в Катедрата по психиатрия и медицинска психология д-р П. Чумпалова е с най-високата преподавателска натовареност, като освен основната и ангажираност с преподаване на дисциплините „Психиатрия“ и „Медицинска психология“ на чуждестранните студенти от факултет „Медицина“ е включена в обучителната програма на студенти магистри и бакалаври от още два факултета и Медицински колеж. Владее свободно английски и много добре руски език. Притежава завидни компютърни умения. Д-р Чумпалова е член на Български лекарски съюз и Българска психиатрична асоциация.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на д-р Петранка Чумпалова е представен в обем от 159 стандартни страници, включително (списък на използваната литература, съдържащ 210 заглавия - 5 на кирилица и 205 от англоезични автори, и 5 приложения) и отговаря на всички изисквания, посочени в ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение. Представените данни в текста са онагледени с 6 таблици и 28 фигури, които са придружени с ясни и точни пояснения, вкл. и конкретните методики за статистическа обработка.

Структурата на текста е стриктно съобразна със законовите изисквания и включва обзор на литературата по темата, постановка на изследването (цел, задачи, развитие на идеята и дизайн на проучването, методика на изследване, инструментариум и използвани статистически методи), данни от собствените изследвания, анализ и интерпретация на получените данни, и произтичащите от тях изводи и заключения.

Съотношението между отделните структурни части на дисертационната работа е адекватно и добре балансирано.

Избраната тема е особено актуална, с теоретична и приложно-практическа значимост. Последователно и широкоспектърно се разглеждат както сложните процеси на патологичен синергизъм или антагонизъм на две особено значими болестни категории – шизофрения и зависимост, така и множеството фактори, оказващи влияние върху процесите на взаимодействие.

Въведението на представения труд очертава синтезирано, но със забележимо умение, значимостта на дисертационната тема и наличните към момента неизследвани и/или спорни предпоставки за възникването, протичането, прогнозата и разпространението на коморбидната със зависимост шизофрения.

Литературният обзор е едно от най-съществените достойнства на дисертацията. Написан е ясно, с професионален език и стил, като демонстрира много добро умение за точно и достоверно представяне на научната информация, касаеща изследваната област. Направен е мащабен и преглед на научната литература през последните 15 години. Авторът е проучил данните многостранно и детайлно. Обособени са 10 раздела, в които е проведен екзактен, логичен и с необходимата критичност анализ на диагностичното и клинично значение на категорията коморбидност, нейната честота в глобален аспект при случаите на шизофрения и зависимост. Съществено място е отделено на широк спектър фактори с доказана, спорна или хипотетична корелация с етиопатогенезата, клиничните характеристики и особеностите в протичането, и изхода на коморбидната със зависимост към различните познати ПАВ шизофренна психоза. Отделено е внимание и е проведен

задълбочен анализ на ролята и участието в процеса на патогенетичните, биохимични, генетични фактори.

Целта на дисертационния труд е формулирана ясно и точно - да се проучи честотата на коморбидни шизофренни разстройства при пациенти със злоупотреба или зависимост към различните групи психоактивни вещества, да се оцени ролята на отделните социо-демографски фактори и влиянието на коморбидността с психоактивни вещества върху началото, протичането, клиничната изява на шизофренната болест и социалната адаптация на коморбидните пациенти, както и да се структурира модел на адекватна терапевтична стратегия.

Във връзка с поставената цел са формулирани *6 конкретни задачи*, включващи определяне на честотата на коморбидност на шизофрения и злоупотреба/зависимост с ПАВ сред пациентите хоспитализирани в клиниките по психиатрия на УМБАЛ „Д-р Георги Странски“ ЕАД, гр. Плевен, за период от 5 години, като се анализират и сравнят демографските характеристики на структурираните за целта на проучването 2 групи изследвани пациенти, с оглед установяване на връзката между рисковите фактори и определена група ПАВ. Съществена задача на изследването е да се установи влиянието на коморбидността върху началото, хода на протичане и клиничната характеристиката на шизофренната болест и да се направи сравнителен анализ между суицидното, автоагресивното, агресивното и криминогенно поведение в двете групи изследвани пациенти. Последните две задачи на научното изследване са установяването на честотата и вида на придружаващите соматични заболявания и формулирането на най-адекватна терапевтична стратегия при лечение на коморбидна шизофрения и злоупотреба/зависимост с ПАВ.

Материалите и методите са разработени в 6 основни раздела. Обектът на изследване е избран правилно от дисертанта и включва 2 групи пробанди, обособени чрез скрининг на всички 695 пациенти с шизофрения, преминали през стационара на психиатричните клиники за период от пет години. Групите са с еднаква численост (n=101) и включените в тях пробанди са със сходни характеристики по пол, възраст, местоживеене, образование, семеен статус, социална активност, трудова ангажираност и пр. Разпределящият критерий е наличието, респ. отсъствието на коморбидна употреба, злоупотреба и/или зависимост към (различни) психоактивни вещества.

Времето, мястото и организацията на изследването са докладвани точно и изчерпателно, и покриват критериите за правилно провеждане на научно изследване.

Приложените *методи* на изследване са информативни и съответни на поставените цели и задачи на научното проучване.

Клинични методи - анамнеза, соматичен и неврологичен статус и *карта на пациента*, предоставяща информация за различни социо-демографски фактори и, коморбидност с телесни заболявания.

Документален анализ – ретроспективен преглед на медицинската документация, резултати от предходно лечение, проведени лабораторни, неврофизиологични и невроизобразителни изследвания (ЕЕГ, КТГ или MRI).

Методи за самооценка на пациента - скала за враждебност на Бъс-Дюрки (Buss-Durkee Hostility Inventory)

Методи за клиничен анализ и потвърждаване на диагнозата. Използвани за 4 стандартизирани, съвременни и с висока степен на достоверност инструменти - идентификационен тест за употреба на алкохол (*Alcohol Use Disorders Identification Test* (AUDIT)), идентификационен тест за употреба на психоактивни вещества и алкохол (*Drug Use Disorders Identification Test* (DUDIT)), диагностично интервю за психози – ДИП (*Diagnostic Interview for psychosis - DIP*); Колумбийска скала за оценка на суицидният риск (*Columbia – Suicide Severity Rating Scale – C-SSRS*), скала за цялостна оценка на функционирането (*Global Assessment of Functioning – GAF*).

Сравняване и анализ на клиничните и документални данни, както и данните от субективната оценка на пациента при групи от реципиенти с шизофрения без и с коморбидна зависимост към ПАВ.

Статистическите методи са адекватно подбрани и включват специализирани софтуерни статистически пакети STATGRAPHICS; SPSS и EXCEL for Windows.

Резултатите са описани акуратно и ясно, и са онагледени чрез таблици, графики и числени показатели за структура, честота, средни стойности, корелационни коефициенти и др. При анализа на резултатите са използвани *параметрични тестове* за проверка на хипотези при нормално и близко до нормалното разпределение на случаите: t - test, ANOVA с *Post hoc tests* LSD, Tukey, Scheffé, Bonferroni, Newman-Keuls, Duncan и *непараметричните тестове* при различно от нормалното разпределение на случаите Pearson' χ^2 - test, Mann-Whitney W-test, Kruscal-Wallis H-test. За моделиране и прогнозиране на корелационни зависимости са използвани *регресионни модели*, а сравняване на данни от типа време-събитие е използван теста *Kaplan-Maier*. Значимостта на резултатите, изводите и заключенията е определяна при $p < 0,05$.

Трета глава „*Резултати* ” е представена в 6 раздела, включващи подробни и изчерпателни данни относно честота на коморбидност на шизофрения и зависимост/ злоупотреба с психоактивни вещества, характеристика на връзките между рисков фактор и

определена група ПАВ, влиянието на коморбидността върху началото и хода на протичане на шизофренната болест, сравнителен анализ между суицидно поведение, агресия и криминално поведение, както и честота, и вида на придружаващите соматични заболявания при двете изследвани групи. Дисертантът прави умерено успешен опит да определи и възможно най-подходящата и адекватна терапевтична стратегия при лечение на коморбидна със зависимост шизофрения, но в представените данни отсъстват съществени психотерапевтични и психосоциални рехабилитиращи и ресоциализиращи методики. Независимо от това, изложението на получените данни и тяхното обсъждане са изпълнени прецизно, с богато графично/таблично онагледяване и са израз на уменията на изследователя да борави с данните от проведеното изследване, да ги отразява правилно, да прилага уместно подходящите методи за анализ и да интерпретира задълбочено получените резултати.

Анализът на получените собствени *резултати* в четвърта глава на дисертационния труд „Обсъждане“ е извършен коректно и компетентно, като са спазени необходимите изисквания при подобни изследвания. Докторантът е използвала ясен и точен стил на изложение и прави задълбочен анализ на собствените резултати, сравнени с данните от литературните източници. Получените резултати потвърждават единичните и рутинни литературни данни относно честотата на разпространеност на шизофренната коморбидност със зависимост към ПАВ и корелацията с широка гама от биологични, генетични, социодемографски и поведенчески фактори, като предиктори и катализатори на коморбидността. Абсолютно оригинални са данните относно връзката между канабиноидна зависимост и родителство, при която авторът установява, отсъствието на деца при всички реципиенти от тази кохорта. Интересни са проведените дискусии относно първичното психично заболяване в зависимост от естеството на употребяваното психоактивно вещество. Докторантът съобщава за статистическа достоверност по отношение на началната употреба на канабис и последващ дебют на шизофрения, както и на първично шизофренно заболяване и надстройваща се алкохолна злоупотреба и зависимост.

Направените *изводи* са коректни, добре формулирани, пряко свързани с изследователската цел, задачи и работни хипотези, и произтичат от собствените изследвания и резултати.

Приносителите от дисертационния труд са 8, добре структурирани, изводими от литературните данни, собствените резултати и проведен анализ. Проведеното изследване е първото по рода си в родната практика продължително сравнително проучване на социо-демографски характеристики, фамилни и биологични фактори, начало и динамика на

протичане на заболяването, суицидно, хетероагресивно и асоциално поведение при две групи пациенти с шизофрения – без употреба на ПАВ и със злоупотреба/зависимост към ПАВ. Установена е честотата и относителната специфичност на придружаващите соматични заболявания при пациенти с шизофрения и коморбидна злоупотреба/зависимост към ПАВ и е доказана е връзката между даден рисков фактор и определено психоактивно вещество.

Изключителният принос от настоящата дисертационна работа е обстоятелството, че част от получените резултати бяха успешно използвани при изготвянето на Експертно становище относно „Обсъждане и вземане на решение по темата за необходимостта от употребата на марихуаната и нейните деривати за медицински цели“, представено на Третото заседание на Националния съвет по наркотичните вещества – София, МЗ, 19.11.2015г. и оказаха съществена роля за приемането на категорично становище за недопускане на употребата на марихуана за медицински цели.

Придобитите в хода на изследователската работа опит, резултати и знания, позволиха на д-р Чумпалова да изготви авторски модул Надграждащо обучение по „Програма за превенция на употребата на наркотични вещества на местно ниво 2015“ на МЗ, НЦН, Общински съвет по наркотични вещества и ПИЦЗ гр. Плевен, който успешно стартира през 2015 год.

Във връзка с дисертационния труд д-р Петранка Георгиева Чумпалова има необходимия *брой публикации*. Тя е автор и съавтор на 4 публикации, свързани с темата на дисертационния труд, отпечатани в специализирани национални и международни издания. Научната ѝ активност включва и две участия в национални и международни научни форуми, с публикувано резюме и книгопис.

Работата е написана на добър език с отлично познаване на материята.

Цитиранията са извършени коректно с отлично подбрани източници както на латиница така и на кирилица.

Представеният автореферат отразява достатъчно пълно и точно основния текст на дисертацията.

Нямам забележки към предоставената ми за оценка научна работа. Дисертантът се е съобразил с всички направени от мен, в качеството ми на научен консултант, критични оценки.

В заключение, представеният дисертационен труд на д-р Петранка Георгиева Чумпалова *„Клинико – епидемиологични проучвания на коморбидни шизофрени разстройства при пациенти със злоупотреба и зависимост с психоактивни вещества“* отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБългария и Правилника за развитие на Академичния състав на МУ – Плевен, тъй като изследването е върху актуален научен проблем в психиатрията. Научното изследване е изключително задълбочено, използвани са съвременни клинични методи и скали за оценка, и получените резултати са с значителна научно-теоретична и практическа стойност. Във връзка с това, убедено препоръчвам на почитаемото Научно жури да присъди на д-р Петранка Георгиева Чумпалова образователната и научна степен „Доктор“ по научната специалност „Психиатрия“.

Плевен, 15.02.2016год.

Доц. д-р М.Стоименова-Попова, дм:

